FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI
ILMIY-METODIK JURNAL
ISSN 3093-8694 ◆ saen.uz
2026-yil
11(1)-son

UDK: 373.2(575.1)

Nagmetova Aziza Anvarovna,
Qoraqalpog‘iston Respublikasi Pedagogik mahorat markazi
“Maktabgacha, boshlang‘ich va maxsus ta’lim metodikalari” kafedrasi katta o‘qituvchisi

MAKTABGACHA TA’LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR: RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VA USTUVOR YO‘NALISHLAR

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, sohani rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari hamda ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar tahlil qilingan. Xususan, bolalarni maktabgacha ta’lim bilan qamrab olish darajasini kengaytirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, ta’lim tashkilotlarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatini oshirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Shuningdek, davlat-xususiy sheriklik asosida nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarini rivojlantirish, inklyuziv ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish, oila va ta’lim tashkiloti hamkorligini mustahkamlash hamda bolalarni maktab ta’limiga sifatli tayyorlashning ahamiyati yoritilgan. Tahlillar asosida maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, ta’lim islohotlari, pedagogika, zamonaviy texnologiyalar, davlat-xususiy sheriklik, ta’lim sifati, innovatsion yondashuv, bolalar tarbiyasi, maktabga tayyorgarlik, pedagog kadrlar, inklyuziv ta’lim.

РЕФОРМЫ В СИСТЕМЕ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ И ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. В данной статье анализируются реформы, осуществляемые в системе дошкольного образования Республики Узбекистан, приоритетные направления развития отрасли и меры, направленные на повышение качества образования. Особое внимание уделяется расширению охвата детей дошкольным образованием, внедрению современных педагогических технологий, укреплению материально-технической базы образовательных организаций и повышению профессионального потенциала педагогических кадров. Также рассматриваются вопросы развития негосударственных дошкольных образовательных организаций на основе государственно-частного партнёрства, расширения возможностей инклюзивного образования, укрепления сотрудничества семьи и образовательной организации, а также качественной подготовки детей к школьному обучению. На основе проведённого анализа сформулированы предложения и рекомендации по дальнейшему совершенствованию системы дошкольного образования.

Ключевые слова: дошкольное образование, образовательные реформы, педагогика, современные технологии, государственно-частное партнёрство, качество образования, инновационный подход, воспитание детей, подготовка к школе, педагогические кадры, инклюзивное образование.

REFORMS IN THE PRESCHOOL EDUCATION SYSTEM: DEVELOPMENT PROSPECTS AND PRIORITY DIRECTIONS

Abstract. This article examines the reforms being implemented in the preschool education system of the Republic of Uzbekistan, the priority directions for sector development, and measures aimed at improving educational quality. Particular attention is given to expanding children's access to preschool education, introducing modern pedagogical technologies, strengthening the material and technical resources of educational institutions, and improving the professional competencies of teaching staff. The article also discusses the development of non-governmental preschool educational institutions through public-private partnerships, the expansion of inclusive education opportunities, stronger cooperation between families and educational institutions, and the effective preparation of children for primary education. Based on the analysis, recommendations are proposed for further improving the preschool education system and ensuring the comprehensive development of young children.

Keywords: preschool education, educational reforms, pedagogy, modern technologies, public-private partnership, educational quality, innovative approach, child development, school readiness, teaching staff, inclusive education.

KIRISH

Maktabgacha ta’lim uzluksiz ta’lim tizimining eng muhim boshlang‘ich bo‘g‘ini bo‘lib, bolaning kelajakdagi intellektual, jismoniy, ma’naviy va ijtimoiy rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Aynan maktabgacha yosh davrida bolaning dunyoqarashi, tafakkuri, nutqi, muloqot qobiliyati, mustaqil fikrlashi va shaxsiy fazilatlari shakllana boshlaydi. Shu sababli bolalarni erta yoshdan sifatli ta’lim va tarbiya bilan ta’minlash har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti uchun muhim omillardan biri hisoblanadi.

O‘zbekistonda 2017-yildan boshlab maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirila boshlandi. Ushbu jarayonda sohani boshqarish tizimini yangilash, yangi maktabgacha ta’lim tashkilotlarini tashkil etish, mavjud muassasalarni rekonstruksiya qilish, zamonaviy ta’lim dasturlarini joriy etish va pedagoglarning kasbiy salohiyatini oshirishga alohida e’tibor qaratildi. 2017-yil 30-sentabrda qabul qilingan PF-5198-son Farmon maktabgacha ta’lim tizimini boshqarishni takomillashtirish va uning tashkiliy asoslarini mustahkamlashda muhim huquqiy asos bo‘lib xizmat qildi [1].

Keyingi yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar va davlat dasturlari maktabgacha ta’limning tashkiliy, huquqiy hamda metodik asoslarini yanada rivojlantirdi. Xususan, 2019-yilda tasdiqlangan Maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi sohaning uzoq muddatli istiqbollarini belgilab berdi [3]. Shuningdek, “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonun ushbu sohadagi munosabatlarni tartibga solishning muhim huquqiy asosiga aylandi [4].

Bugungi kunda maktabgacha ta’lim tizimidagi islohotlarning asosiy maqsadi barcha bolalar uchun sifatli ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirish, ularning individual qobiliyatlarini rivojlantirish va maktab ta’limiga puxta tayyorlashdan ibo-

rat. Shu nuqtayi nazardan, maktabgacha ta’lim tizimidagi o‘zgarishlarni ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilish, erishilgan natijalarni baholash va mavjud muammolarni aniqlash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmuni, ustuvor yo‘nalishlari va rivojlanish istiqbollarini tahlil qilishdan iborat.

MAVZU BO‘YICHA ADABIYOTLAR TAHLILI

Maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish masalalari O‘zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari, davlat dasturlari hamda mahalliy olimlarning ilmiy tadqiqotlarida keng yoritilgan. Ushbu manbalarda maktabgacha ta’limning tashkiliy asoslarini takomillashtirish, bolalarni ta’lim bilan qamrab olish, pedagogik jarayon samaradorligini oshirish va zamonaviy ta’lim metodlarini joriy etish masalalari muhim tadqiqot yo‘nalishlari sifatida ko‘rib chiqilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi PF-5198-son Farmoni maktabgacha ta’lim tizimini boshqarishning yangi tashkiliy mexanizmlarini shakllantirishga asos bo‘ldi [1]. 2018-yil 30-sentabrdagi PQ-3955-son qaror esa sohani boshqarish tizimini yanada takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni belgiladi [2]. Mazkur hujjatlar maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirish va ta’lim xizmatlari sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

2019-yil 8-maydagi PQ-4312-son qaror bilan tasdiqlangan Maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida bolalarni maktabgacha ta’lim bilan qamrab olish darajasini oshirish, ta’lim sifatini yaxshilash, pedagog kadrlarni tayyorlash va zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [3]. Shu bilan birga, 2019-yil 16-dekabrdagi O‘RQ-595-son “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonun maktabgacha ta’lim sohasining huquqiy asoslarini mustahkamladi [4].

Ilhomjon Soliyev va Inoyatbibi Yusufjonovalarning ilmiy ishlarida maktabgacha ta’lim tizimiga zamonaviy yondashuvlarni joriy etish, xorijiy mamlakatlarning ilg‘or pedagogik tajribalaridan foydalanish hamda ta’lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish masalalari tahlil qilingan. Mualliflar maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirishda zamonaviy pedagogik metodlarning ahamiyatini ta’kidlaydilar [5].

Navro‘zbek Ochilovning “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturiga bag‘ishlangan maqolasida mazkur dasturning maktabgacha ta’lim tizimidagi o‘rni va ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishdagi ahamiyati yoritilgan [6]. Shuningdek, M.N. A’zamovaning tadqiqotida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’limiy va tarbiyaviy jarayonlarni rejalashtirishga innovatsion yondashuvlar ko‘rib chiqilgan [7]. G.Sh. Ro‘ziyevaning ilmiy ishida esa maktabgacha ta’lim tizimining tarixiy rivojlanishi O‘zbekiston va jahon tajribasi asosida tahlil etilgan [8].

O‘rganilgan manbalar shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish faqat ta’lim tashkilotlari sonini ko‘paytirish bilan cheklanmaydi. Bu

jarayon ta’lim mazmunini yangilash, pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, innovatsion metodlarni qo‘llash, inklyuziv ta’limni rivojlantirish va bola shaxsiga yo‘naltirilgan pedagogik muhitni yaratishni ham talab etadi.

METODOLOGIYA

Mazkur maqolada maktabgacha ta’lim tizimidagi islohotlarni o‘rganishda nazariy-tahliliy tadqiqot yondashuvidan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini O‘zbekiston Respublikasining ta’lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlari, davlat dasturlari, ilmiy maqolalar va pedagogik tadqiqotlar tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlarni o‘rganish, tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va pedagogik kuzatish metodlaridan foydalanildi. Normativ-huquqiy hujjatlarni o‘rganish orqali maktabgacha ta’lim tizimining rivojlanishiga xizmat qiluvchi tashkiliy va huquqiy mexanizmlar tahlil qilindi. Ilmiy manbalarni qiyosiy o‘rganish asosida zamonaviy pedagogik yondashuvlar, ta’lim dasturlari va xorijiy tajribalarning ahamiyati aniqlandi.

Shuningdek, 2017–2024-yillar davomida amalga oshirilgan islohotlarning asosiy yo‘nalishlari o‘rganilib, ularning maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatiga ta’siri umumlashtirildi. Olingan nazariy ma’lumotlar asosida sohani rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari va mavjud muammolar yuzasidan ilmiy xulosalar shakllantirildi.

NATIJALAR

O‘zbekistonda maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan islohotlar bir nechta muhim yo‘nalishlarni qamrab oladi. Birinchi navbatda, maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarmog‘ini kengaytirish va bolalarni ta’lim bilan qamrab olish darajasini oshirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Davlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari bilan bir qatorda nodavlat va oilaviy maktabgacha ta’lim tashkilotlarining rivojlantirilishi ham ushbu jarayonning muhim tarkibiy qismidir. Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalanish ta’lim xizmatlari ko‘lamini kengaytirish va ota-onalar uchun qo‘shimcha imkoniyatlar yaratishga xizmat qilmoqda.

Islohotlarning yana bir muhim yo‘nalishi maktabgacha ta’lim mazmunini takomillashtirish bilan bog‘liq. Bugungi kunda bolalarga faqat boshlang‘ich bilimlarni berish emas, balki ularning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi, muloqot qobiliyati, ijtimoiy-hissiy rivojlanishi va atrof-muhitni anglash ko‘nikmalarini shakllantirish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Shu maqsadda o‘yin texnologiyalari, interfaol mashg‘ulotlar, kuzatish, tajriba va amaliy faoliyat usullaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida qo‘llanilayotgan “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi bolalarni har tomonlama rivojlantirishga yo‘naltirilgan muhim metodik asoslardan biridir. Dasturda bolaning individual xususiyatlari, qiziqishlari va yoshiga mos rivojlanish ehtiyojlarini hisobga olishga alohida e’tibor beriladi. Ta’lim-

tarbiya jarayonida nutq, bilish, ijtimoiy-hissiy rivojlanish, ijodiy faoliyat va jismoniy rivojlanish yo‘nalishlarining o‘zaro uyg‘unligini ta’minlash ko‘zda tutiladi.

Tadqiqot davomida pedagog kadrlarning kasbiy salohiyati maktabgacha ta’lim sifatini belgilovchi muhim omillardan biri ekanligi aniqlandi. Tarbiyachi bolaning rivojlanish jarayonini kuzatishi, uning qobiliyatlarini aniqlashi, yosh xususiyatlariga mos mashg‘ulotlarni tashkil qilishi va har bir tarbiyalanuvchiga individual yondashishi zarur. Shu sababli pedagoglarning malakasini oshirish, zamonaviy metodikalarni o‘rgatish va ilg‘or xorijiy tajribalarni amaliyotga tatbiq etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Maktabgacha ta’limda inklyuziv yondashuvni rivojlantirish ham muhim natijadorlik yo‘nalishlaridan biridir. Har bir bolaning individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etish, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar uchun mos sharoitlar yaratish talab etiladi. Bunda pedagoglar, psixologlar, ota-onalar va boshqa mutaxassislarning hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

Raqamli texnologiyalarning ta’lim jarayoniga kirib kelishi maktabgacha ta’limda yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Elektron ta’lim resurslari, multimedia vositalari va raqamli metodik qo‘llanmalar mashg‘ulotlarni mazmunli tashkil etishga yordam beradi. Biroq ulardan foydalanishda bolalarning yosh xususiyatlari, sog‘lom rivojlanishi va bevosita amaliy faoliyatga bo‘lgan ehtiyojlarini hisobga olish zarur.

Shuningdek, maktabgacha ta’lim tashkiloti, oila va mahalla hamkorligini mustahkamlash bolaning har tomonlama rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Ota-onalar bilan muntazam suhbatlar, seminarlar, ochiq mashg‘ulotlar va ma’naviy-ma’rifiy tadbirlarni tashkil etish ta’lim-tarbiya jarayonining uzviyligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Umuman olganda, tahlil natijalari maktabgacha ta’lim tizimidagi islohotlarning asosiy yo‘nalishlari qamrovni kengaytirish, ta’lim mazmunini yangilash, pedagoglar salohiyatini oshirish, inklyuziv yondashuvni rivojlantirish va ta’lim xizmatlari sifatini yaxshilashdan iborat ekanligini ko‘rsatdi.

MUHOKAMA

Maktabgacha ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar nafaqat ta’lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirish, balki jamiyatning intellektual va ma’naviy salohiyatini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha ta’lim bilan qamrovni kengaytirish muhim bo‘lsa-da, ta’lim sifatini ta’minlash, pedagogik jarayonning samaradorligini oshirish va bolalarning individual rivojlanishiga sharoit yaratish ham birdek ahamiyatlidir.

Ayniqsa, ta’lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish bolalarning faolligi, mustaqil fikrlashi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Biroq har qanday innovatsion yondashuv bolaning yosh va psixologik xususiyatlariga mos bo‘lishi lozim. Shu sababli raqamli vositalar

an’anaviy o‘yin, muloqot va amaliy faoliyatni to‘liq almashtirmasdan, ularni to‘ldiruvchi vosita sifatida qo‘llanilishi maqsadga muvofiq.

Maktabgacha ta’lim sifatini oshirishda pedagoglarning kasbiy kompetensiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy tarbiyachi nafaqat ta’lim dasturlarini bilishi, balki bolalarning individual ehtiyojlarini aniqlashi, rivojlantiruvchi muhit yaratishi va ota-onalar bilan samarali hamkorlik qilishi kerak. Shu jihatdan pedagoglar uchun muntazam malaka oshirish kurslari, metodik seminarlar va amaliy mashg‘ulotlarni kengaytirish zarur.

Shu bilan birga, maktabgacha ta’lim tizimida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, hududlar o‘rtasida ta’lim xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarining farqlanishi, malakali pedagog kadrlarga bo‘lgan ehtiyoj, ayrim tashkilotlarning moddiy-texnik bazasini takomillashtirish va ta’lim sifatini baholash mexanizmlarini kuchaytirish shular jumlasidandir. Ushbu masalalarni hal etishda davlat, nodavlat ta’lim tashkilotlari, mahalliy boshqaruv organlari va ota-onalar hamkorligini mustahkamlash muhimdir.

Maktabgacha ta’lim tizimini yanada rivojlantirish uchun ta’lim tashkilotlarida bola shaxsiga yo‘naltirilgan yondashuvni kuchaytirish, inklyuziv ta’lim sharoitlarini yaxshilash, pedagoglarning metodik ta’minotini boyitish va ta’lim natijalarini muntazam tahlil qilib borish lozim. Bu esa amalga oshirilayotgan islohotlarning amaliy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim tizimidagi islohotlar O‘zbekistonning ta’lim siyosatida muhim o‘rin egallaydi. 2017–2024-yillar davomida amalga oshirilgan tashkiliy, huquqiy va pedagogik o‘zgarishlar maktabgacha ta’lim xizmatlarini kengaytirish, yangi ta’lim tashkilotlarini tashkil etish va ta’lim-tarbiya jarayonini zamonaviy talablar asosida takomillashtirishga qaratildi.

O‘rganilgan manbalar va tahlillar asosida maktabgacha ta’lim tizimini yanada rivojlantirish uchun quyidagi yo‘nalishlarga ustuvor ahamiyat berish maqsadga muvofiq:

maktabgacha ta’lim tashkilotlarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va ta’lim xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish;

pedagog kadrlarning kasbiy kompetensiyasi va metodik tayyorgarligini muntazam oshirib borish;

zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalardan bolalarning yosh xususiyatlariga mos ravishda foydalanish;

inklyuziv ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish va har bir bolaning individual rivojlanishi uchun zarur sharoitlarni yaratish;

oila, mahalla va maktabgacha ta’lim tashkilotlari o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash.

Eng muhimi, maktabgacha ta’lim jarayonida bolaning qiziqishlari, qobiliyatlari va individual ehtiyojlarini hisobga olish, uning intellektual, jismoniy, ijodiy hamda ma’naviy rivojlanishini ta’minlash zarur. Zero, sifatli maktabgacha ta’lim nafaqat bolaning maktabga tayyorgarligini, balki uning kelajakdagi shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ham belgilab beruvchi muhim omildir. Shu bois maktabgacha ta’limga qaratilgan e’tibor va investitsiyalar barkamol avlod hamda taraqqiy etgan jamiyatning mustahkam poydevorini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi PF-5198-sonli “Maktabgacha ta’lim tizimini boshqarishni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 30-sentabrdagi PQ-3955-sonli “Maktabgacha ta’lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-sonli “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori.

4. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi O‘RQ-595-sonli “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni.

5. Soliyev I., Yusufjonova I. Maktabgacha ta’lim tizimiga yangicha yondashuvda jahonning ilg‘or pedagogik tajribalari // Central Asian Journal of Education and Innovation. – 2024. – 3-jild, 1-son. – B. 74–79.

6. Ochilov N. Ilk qadam // Maktabgacha ta’lim jurnali. – 2022. – 5-jild, 5-son.

7. A’zamova M.N. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’limiy va tarbiyaviy jarayonlarni rejalashtirishga innovatsion yondashuvlar // Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar. – 2024. – 6-son. – B. 102–105.

8. Ro‘ziyeva G.Sh. Maktabgacha ta’lim tizimining rivojlanish tarixi: O‘zbekistonda va dunyoda // Pedagogik mahorat. – 2024. – 12-son.